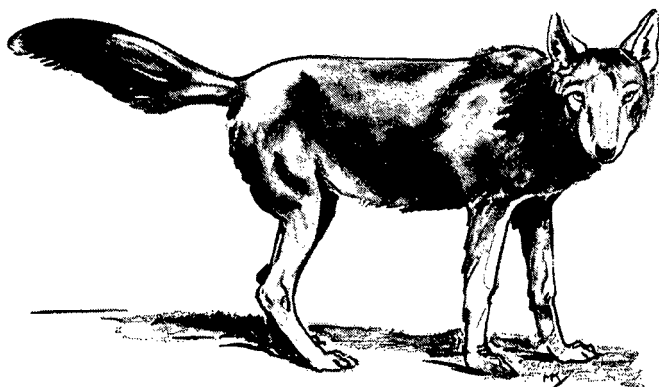

J. J. Kazus

Enkele bijzonderheden over het voorkomen van de wolf in Noord-Brabant, vooral over de periode 1692-1766

Volgens H. H. Kreutzer (1) * werd in 1845 bij Schinveld het laatste exemplaar van de wolf (*Canis lupus* L.) geschoten. Deze mededeling kan juist zijn doch niet bewezen is of vanaf dat jaar de wolf ook niet meer in Nederland voorkwam. In 1857 wijst het Tweede Kamerlid Van Deinse er n.l. op dat er nog steeds oorden zijn waar ze voorkomen en hij bleek een voorstander van algemene vernietiging (2).

Gewoonlijk gebeurde dit door het houden van drijf- of klopjachten op het grondgebied van verschillende gemeenten, zoals op 16 mei 1741 en 24 januari 1799 in het kwartier van Maasland (3) en op 15 september 1804 in de Peel (in de gemeenten Asten, Budel en Someren). Aan deze laatste klopjacht namen 1435 man deel o.l.v. een hoofdman te paard (4).

Een andere methode om een wolf te vangen was het opstellen van een hinderlaag. Zo vermeldt C. Rijken (5) dat op 1 februari 1776 Lambertus Aerts uit Eersel een oude wolvin aan de schepenen liet zien die hij de dag tevoren om 6 uur 's morgens had geschoten. Hij had daarvoor enkele nachten, samen met de buurman en diens knecht, in zijn schuur gezeten terwijl een dood paard als lokaas diende.

In het tijdschrift *Taxandria* staan nog 8 wolvenvangsten vermeld, waarvan onderstaand schema een overzicht geeft (incl. een vangst vermeld in de Nederlandse Jaarboeken):

* De tussen () vermelde cijfers verwijzen naar het nummer van de literatuurlijst.

Datum	Plaats	Aantal	Door	Lit.
14 febr. 1692	Grauwepolder te Etten	1 reuzewolf	Jan Anthonius Vermunt (Etten)	(6)
24 juni 1737	Nuland	7 jonge exx.	Onbekend	(3)
21 okt. 1753	Nistelrode	Grote mannetjes- wolf	Onbekend	(3)
19 nov. 1763	'Het Ravenskot' te Putte	1 voedsterwolf	Hendrik Pools (Putte)	(4)
23 sept. 1766	Berlicum	Grote reuwolf	Onbekend	(3)
10 mrt. 1767	Het gehucht Berk te Oerle	1 zeer oude rammelaarswolf	Jacobus Ysenbrands en Hendrik van Doorn	(5)
3 sept. 1778	Nuland	1 volwassen vrouwtjeswolf	Onbekend	(3)
jan. 1758	Lieshout	1 grote wolf	Pastoor van Lieshout	(7)

Natuurlijk geven deze vangsten geen duidelijk overzicht van het voorkomen van de wolf in Brabant, door de grote hiaten in de tijd en de afstanden tussen vermelde plaatsen. Dát de wolf hier voorkwam, staat zeker vast en het was ook geen zeldzame verschijning in de tijd 1692-1766. In 1757 nog vertoonden wolven zich in de Meijerij 'in een ontzachtelijk getal en bij gansche troepen van zeven of acht tegelijk' (8). Uit een memorie-staatje in het gemeentearchief te Etten (9) blijkt dat daar en in de naaste omgeving gedurende de tijd 1692-1702 maar liefst 37 wolven gevangen en geschoten zijn. In Etten zelf werden er 8 geschoten tussen 1692 en 1745, n.l. op 14 februari en 6 september 1692, 10 februari en 25 mei 1697, 23 december 1706, 21 december 1709, 8 april 1734 en 22 januari 1745.

Het schieten van een wolf was een lucratieve bezigheid, gezien de - voor die tijd - hoge premie, die men kreeg bij het *laten zien* van het lijk aan de schepenen. *Laten zien*, want men mocht het lijk meenemen en kon op die manier weer naar een andere stad gaan waar opnieuw een premie werd uitbetaald.

Etten heeft heel wat premies betaald. Zoals vermeld werden in de periode 1692-1702 in Etten e.o. 37 wolven gedood (in Etten zelf in die periode 4). Voor de wolven uit Princenhage, Steenberg, Dongen en Wouw betaalde men de prijzen vermeld in de tabel op blz. 87.

Ook werden nog premies betaald voor een wolf uit Segge (f 3,—), een uit Halsteren (f 5,—), een uit Hoeven (f 6,—) en een uit Gilze (f 6,—).

N.B. Bij het optellen van het aantal wolven komt men op 38. Wellicht heeft Mr. Mommers (2) een telfout gemaakt: hij noemt het aantal 37. Er kan uiteraard ook in de opsommingen een fout gemaakt zijn zodat het aantal 37 ook hier gehandhaafd is gebleven.

Afkomstig uit	Aantal	Betaalde men op	Premie
Princenhage	2 jonge exx.	3 jan. 1695	samen f 6,—
Princenhage	1 jong ex.	22 febr. 1697	f 3,—
Princenhage	1 volw. mann.	mrt. 1697	f 5,—
Princenhage	1 volw. vrw.	16 dec. 1697	f 6,—
Princenhage	1 ex.	16 jan. 1699	f 6,—
Princenhage	1 ex.	19 dec. 1699	f 6,—
Steenbergen	1 ex.	18 mei 1693	f 3,—
Steenbergen	1 ex.	10 sept. 1698	f 6,—
Steenbergen	1 ex.	24 apr. 1699	f 3,—
Steenbergen	1 ex.	27 apr. 1699	f 6,—
Steenbergen	1 ex.	17 dec. 1699	f 6,—
Steenbergen	1 ex.	30 juli 1700	f 6,—
Dongen	2 exx.	16 dec. 1697	2 x f 4,—
Dongen	1 ex.	3 sept. 1699	f 5,—
Dongen	8 jonge exx.	2 juni 1702	samen f 9,—
Wouw	1 ex.	24 nov. 1700	f 6,—
Wouw	5 jonge exx. (w.v. 3 levend)	5 juni 1701	samen f 6,—

Het vel van de grote, op 14 februari 1692 geschoten wolf werd ook in Terheijden (premie f 5,—) en Oosterhout (f 6,—) getoond. Ook Gilze, Baarle-Nassau, Alphen, Chaam, Zundert, Roosendaal, Oud- en Nieuw Gastel, Oudenbosch, Hoeven, Princenhage, Rijsbergen, Ginneken, Huibergen en Wouw werden bezocht. De premie bedroeg meestal f 5,— doch kon variëren tot zelfs een pot bier (Wouw).

In het Rechterlijk Archief van Hoeven (10) bevinden zich een 8-tal certificaten van schepenen over aldaar geschoten wolven in de periode 1701-1766. Het volgend schema geeft hiervan een overzicht:

Datum	Aantal	Door
28 jan. 1701	1 vrouwtjeswolf	Sr. Theodorus de Clercq (brouwer en schepenen te Oudenbosch)
10 okt. 1707	1 mannetjeswolf	Willem Clasen Cortesmit en Jan Peters Mol (Segge)
9 febr. 1723	1 vrouwtjeswolf	Claes Marijnissen Backers (Etten)
26 jan. 1725	1 mannetjeswolf	Marijnissen Cornelissen Dam
11 april 1734	1 vrouwtjeswolf	Cornelis Knoop
17 dec. 1735	1 vrouwtjeswolf	Cornelis van Roomen (Hoeven)
10 sept. 1737	1 mannetjeswolf	Pieter Deckers (Hoeven)
28 juli 1766	1 mannetjeswolf	S. Anthony van Wijtvliet (schepenen van Hoeven)

Deze - in totaal 8 - wolven werden in maar liefst 66 plaatsen in Brabant vertoond. De laatste rondgang vond plaats vanuit Hoeven en bracht f 154,06 op.

Verschillende namen van boerderijen, landgoederen, etc. doen ons aan de wolf herinneren hier in Brabant. In Teteringen is een boerderij bekend onder de naam Wolfshoef en het landgoed Wolfslaer te Ginneken is er ook een voorbeeld van.

Uiteraard geeft dit artikel geen volledige opsomming van alle wolvenvangsten. Het ligt in de bedoeling om de oude archieven van de Brabantse gemeenten uit te pluizen. Enkele gemeenten reageerden als positief op mijn verzoek, doch dit uiterst tijdrovend werk zal door tijdgebrek mijnerzijds voorlopig op de lange baan moeten worden geschoven. Wie kent verder nog publicaties over wolvenvangsten in Brabant? Gaarne een berichtje, waarvoor hartelijk dank.

Tekeningen: M. J. C. Kolvoort

Geraadpleegde literatuur:

1. H. H. Kreutzer, Biologie voor de Kweekschool, 4e druk, Groningen 1960, blz. 98-99.
2. A. R. M. Mommers, Wolven in de bossen rond Breda, in: Jaarboek van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Stad en Land van Breda 'De Oranjeboom', deel II, jaargang 1949, blz. 162-167.
3. J. Cunen, in: Taxandria, 37e jrg., 1930, blz. 251.
4. Taxandria, 46e jrg., 1939, blz. 27.
5. C. Rijken, in: Taxandria, 46e jrg., 1939, blz. 181.
6. Taxandria, 41e jrg., 1934, blz. 210.
7. Nederlandse Jaarboeken, blz. 107.
8. Nederlandse Jaarboeken, blz. 764.
9. Memorie van 't gene die van Etten hebben gegeven voor de wolven op de navolgende plaatsen geschoten van 1693-1702, f 113. Oud archief Etten, no. 5238.
10. Rechterlijk Archief Hoeven no. 368.